

DOI <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2021-73-27-36>
УДК 378.011.3-051:37.043.2]-027.21

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В СУЧАСНОМУ ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**
© Капустіна О. І.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Інформація про автора

Капустіна Олена Ігорівна: ORCID: 0000-0001-8859-7435; lenaik1996@ukr.net; доктор філософії, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; провулок Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна.

У статті розглянуто теоретичні аспекти щодо підготовки майбутніх педагогів до роботи в сучасному інклюзивному середовищі. Зазначено, що держава приділяє значну увагу розвитку ідей інклюзії, а основні положення висвітлено в нормативних документах. Вирішення викликів інклюзивної освіти вимагає від педагогів розуміння значущості введення дітей з особливими освітніми потребами в звичайний освітній процес, наявності високого рівня фахової підготовки, бажання до самовдосконалення й саморозвитку, моральність та вихованість вчителя, вихователя. У статті представлено аналіз наукових джерел стосовно питання інклюзивної освіти, за підсумками якого було встановлено, що поняття «інклюзія» можна розуміти з однієї позиції як врахування самоцінності, багатогранності особистості дитини, її індивідуальності та особливості, а з іншої – «включення» дітей з особливими освітніми потребами у звичайний освітній процес заклади освіти. Також розглянуто основні підходи щодо інклюзивної освіти, зокрема: реалізація доступної освіти, позитивне сприйняття індивідуальних особливостей, активна участь в освітньому процесі, подолання перешкод та недоліків. Розглянуто провідні характеристики інклюзивної освіти. Висвітлено важливість упровадження поняття «діти з особливими освітніми потребами», що полягає в розумінні унікальності дітей, зміщення акцентів від недоліків, порушень на відповідальність соціуму за з'ясування і задоволення цих потреб. Автором підсумовано, що стан інклюзивної освіти в Україні відображає інноваційні процеси, що дозволяють навчатись усім, хто прагне. Цей процес позитивно впливає як і на освіту загалом, так і на кожного здобувача освіти, педагога зокрема, що сприяє гуманізації та демократизації. У результаті наукового пошуку встановлено, що основними вимогами до здійснення підготовки майбутнього педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є: уміння до самоаналізу та прагнення до роботи з усіма дітьми, врахування їх особливостей, реалізація індивідуального підходу; наявність знань про сучасні інноваційні технології та вміння їх застосовувати в роботі; здатність до саморозвитку; уміння взаємодіяти з батьками; наявність міцної системи цінностей та моральних переконань.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, адаптація, модифікація, підготовка, заклад вищої освіти, фахівець.

О. Капустіна «Theoretical fundamentals of training future teachers to work in the modern inclusive environment»

The article considers the theoretical aspects of training future teachers in a modern inclusive environment. It is established that the state pays considerable attention to the development of ideas of inclusion, and the main provisions are highlighted in regulations. Addressing the challenges of inclusive education requires teachers to understand the importance of introducing children with special educational needs into the ordinary educational process, have a high level of vocational training, desire for self-improvement and self-development, morality of a teacher, an educator. The article presents an analysis of scientific sources on inclusive education, which found that the concept of "inclusion" can be understood, on the one hand, as taking into account the self-worth, diversity of the child's personality, individuality and features, and, on the other hand, as "inclusion" of children with special needs into the regular educational process of education institutions. The main approaches to inclusive education are also

considered, in particular, the implementation of affordable education, positive perception of individual characteristics, active participation in the educational process, overcoming obstacles and shortcomings. The leading characteristics of inclusive education are considered. The article highlights the importance of introducing the concept of "children with special educational needs", which is to understand the uniqueness of children, shifting the emphasis from the shortcomings and violations to the responsibility of society to identify and meet these needs. The author concludes that the state of inclusive education in Ukraine reflects innovative processes that allow everyone who wants to learn. This process has a positive impact on education in general and on every student and teacher in particular, which contributes to humanization and democratization. As a result of scientific research, it is established that the main requirements for training future teachers to work with children with special educational needs are the ability to introspect and desire to work with all children, taking into account their characteristics, the implementation of individual approach; availability of knowledge about modern innovative technologies and the ability to apply them in work; self-development skills; ability to interact with parents; the presence of a strong system of values and moral beliefs.

Keywords: inclusive education, children with special educational needs, adaptation, modification, training, higher education, specialist.

Актуальність теми дослідження.

Питанню інклюзивної освіти в нашій країні приділяється значна увага. Згідно із Законом України «Про освіту» [10], одним із керівних принципів державної політики у сфері освіти полягає в підтримці ідей щодо інклюзії, зокрема в закладах освіти, що знаходяться поряд із місцем проживання осіб з особливими освітніми потребами. Головна ідея інклюзії в закладах освіти полягає в тому, щоб залучити до освітнього процесу всіх його учасників, ураховуючи різноманітність людини, її багатогранність та неповторність.

У Концепції Нової української школи [8] наголошується на праві дітей здобувати освіту, зокрема передбачається задоволення як базових потреб (потреба у навчанні), так і додаткових для дітей з особливими освітніми потребами. У Концепції зазначається, що в інклюзивному освітньому середовищі повинен бути баланс між освітніми видами діяльності, сучасним учителем та самостійною діяльністю дітей, що сприятиме розвитку в дітей таких умінь: самостійно думати, обирати, удосконалювати власні навички та уміння; спонукатиме на пошук нових можливостей, ідей, виховує поважливе, неупереджене ставлення до оточуючих,

Із огляду на це, підвищуються вимоги до вчителів, вихователів, які повинні не тільки передавати знання, життєвий досвід, сприяти адаптації до соціуму, а також бути еталоном поведінки, зразком для наслідування; особистістю, яка несе у світ добро, правду, справедливість, повагу, розуміння.

У контексті вищезазначеного вважаємо за доцільне навести думку А. Прокопенко, що «у сучасному глобалізованому світі головною метою є вдосконалення системи освіти задля забезпечення країни в майбутньому висококваліфікованими та конкурентоспроможними фахівцями, які здатні освоювати нові підходи до професійної діяльності» [11, с. 126].

Реалізація завдань навчання дітей в інклюзивному середовищі вимагає від педагогів чіткого розуміння важливості та необхідності залучення дітей з особливими освітніми потребами в звичайний освітній процес, належний рівень фахової підготовки, прагнення до самовдосконалення й саморозвитку, високий рівень вихованості, міцність моральних установок та переконань. З огляду на вищезазначене є необхідність в осучасненні підготовки до роботи в інклюзивному просторі майбутніх педагогів закладів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реалізації ідей інклюзії в сучасному освітньому прості сьогодні у фокусі уваги у багатьох сучасних вчених. Зокрема, значення інклюзивного навчання розглянуто Н. Ашиток, В. Бондар, К. Дубич, О. Крижанівська, О. Каленська, І. Малишевською, Л. Міщик, А. Харківською та ін. Навчанню дітей з особливими освітніми потребами присвячені праці Ю. Бистрової, Ю. Богдан, О. Гуцалюк, Н. Дятленко, А. Колупасової, В. Коваленко, О. Мартинчук, К. Луцько, С. Новосолової, О. Проскурняк, Н. Таранченко, К. Швець та ін. Інклюзивна освіта розглянута у працях таких зарубіжних

дослідників як Дж. Дей, Е. Джеймс, Ю. Джеймс-Вілсон, Дж. Зайн, П.Реншоу, С. Ашер, Дж. Ендрюс, Дж. Лупарт та ін.

О. Бородіна, І. Гуляк, Р. Ісаєва, Н. Кирста, Д. Ковалевич, О. Лебенюк, З. Ленів, Р. Новгородський, А. Руденюк, І. Садова, Н. Четверікова, С. Чупахіна, А. Яцинік вивчали шляхи підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та ін.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі сучасного стану підготовки майбутніх педагогів до роботи в сучасному інклюзивному середовищі.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішньому етапі розвитку освіти України в Україні сприяє тому, що діти з особливими освітніми потребами мають можливість навчатися, розвиватися разом із дітьми, що мають нормативний розвиток, не відчуваючи себе іншими та гіршими; сприяє формуванню стійкого переконання щодо справедливості, рівності усіх членів суспільства; підвищує духовно-моральний рівень культури населення.

У широкому розумінні інклюзію в освіті можна розуміти як врахування самоцінності, багатогранності особистості дитини, її індивідуальності та особливості; у більш вузькому – залучення до освітнього процесу закладів освіти різних рівнів дітей, що інвалідність, психофізичні порушення тощо.

У Законі України «Про освіту» зазначається: «Інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [10].

У науково-методичній та спеціальній літературі [1, 4, 5, 6, 16] знаходимо, що в основі ідей інклюзії в освіті лежить підхід, що передбачає реалізацію прав та свобод усіх категорій дітей.

Усі визначення щодо інклюзивної освіти об'єднуються такими положеннями:

- підґрунтям інклюзивної освіти є забезпечені права на освіту для всіх дітей, в тому числі дітей;

- акцентується увага на позитивному розумінні різноманітності – сприйнятті індивідуальних особливостей дітей не як недоліку, а як ресурсу для розвитку;

- передбачається активна участь під час освітнього процесу, а не тільки присутність на уроках, заходах;

- здійснюється пошук і усунення перешкод (фізичних, інформаційних, інституційних, а також негативізму) [8].

Слушною є думка А. Харківської, яка зазначає: «Інклюзія – це процес включення людей до освітнього процесу незалежно від фізичних, психічних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних та інших вад особистості» [14, с.4].

Важливою для нашої наукової розвідки є думка І. Малишевської, щодо провідних характеристики інклюзивної освіти. На думку вченої, інклюзивна освіта визначається тим, що вона спрямовує до розвитку інклюзивного суспільства як результат процесів, що відбулись історично від виключення, розділення до з'єднання. Разом із тим інклюзивна освіта характеризується ще тим, що виступає як певний соціальний феномен, а також включає в себе: основи філософії, цінності та принципи інклюзії, певні ознаки успіху, активна участь та критичність в аналізі роботи. Для інклюзивної освіти також характерно «підлаштування» системи до дитини з особливими освітніми потребами, враховуючи її індивідуальні здібності, задатки, інтереси, схильності, рівень розвитку. Погоджуючись із думкою І. Малишевської також зазначимо, що інклюзивне середовище сприяє розвитку усіх суб'єктів інклюзивного освітнього простору, зокрема дітей із нормативним розвитком. Крім того, ідеї інклюзії підтримують ідеологію, що заперечує дискримінацію, і поширюючи думки щодо рівного ставлення до оточуючих, але створюючи певні умови для задоволення особливих потреб [7, с. 210].

Отже, інклюзивна освіти покликана згуртувати суспільство, забезпечити ґрунтовним знаннями усіх дітей, враховуючи особливості кожного. Тому перед педагогами сучасності постає завдання знайти нові шляхи для розвитку дітей та здобуття ними освіти.

За визначенням А. Колупаєвої, інклюзивне навчання має на меті організацію освітнього процесу таким чином, щоб він забезпечував задоволення потреб і можливостей усіх дітей, не психофізичного розвитку. На думку вченої, інклюзивне навчання є гнучкою, індивідуалізованою

системою навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах закладу загальної середньої освіти за місцем проживання і реалізується за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом [4, с. 24].

Таким чином, інклюзивне навчання сприяє становленню гуманної якісної системи освіти для усіх категорій дітей, враховуючи їх особливості та відмінності. Протягом реалізації завдань під час навчання у закладах освіти відбувається не просто фізичне включення дитини з особливими потребами до класу або групи. Вона має можливість повністю увійти до освітнього процесу. Саме тому за період здобуття освіти діти в закладах дошкільної освіти або загальної середньої освіти починають розуміти, що є різні люди, що кожен є унікальним та заслуговує на любов, дружбу, повагу. Діти вчаться вибудовувати взаємозв'язки на основі взаєморозуміння та співпраці, творчо вирішувати проблемні ситуації. Так відбувається формування таких рис особистості, як толерантність, гідність, доброта, а також здійснюється виховання цінностей і чеснот, що є дуже важливим для молодого покоління, яке є майбутнім нашої держави.

Також відмітимо, що врахування інклюзії спонукає до побудови нової гнучкої системи освіти, де всі учасники зацікавлені не тільки на досягненні позитивного результату, а зосереджені безпосередньо на навчанні, розвитку, вихованні, самовихованні.

О. Крижанівська та О. Каленська, [5, с. 89] досліджуючи поняття «діти з особливими потребами» наголошують на тому, що дане визначення має в цілому узагальнений характер і конкретизує всіх дітей, потреби яких виходять за межі загальноприйнятих норм, а саме: діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти із соціально вразливих груп. Вищезазначене поняття спрямоване замінити такі терміни «аномальні діти», «діти з порушеннями розвитку», «діти з відхиленнями», які характеризують їх як інвалідів та даунів, що наголошують на їх ненормальності та неповноцінності.

Ученими також проаналізовано поняття «діти з особливими освітніми потребами», що

пов'язане із трансформацією суспільства, зокрема його переходом від унітарного до громадянського. Таке суспільство чітко усвідомлює необхідність зміни розуміння прав дітей із порушеннями в психофізичному розвитку на отримання освіти. Застосування терміну «діти з особливими освітніми потребами» проголошує унікальність дітей, зміщує акценти від недоліків, порушень на відповідальність суспільства за виявлення і реалізацію цих потреб.

Отже, це поняття може використовуватися як у широкому сенсі, так і у більш вузькому, професійному. Значущість використання поняття «діти з особливими потребами» полягає в тому, що спрямовує фахівців на визначення певних потреб та способів їх задоволення, враховуючи рівень розвитку та можливостей усіх категорій. У науковому контексті це поняття є важливим і тому, що зміцнюється зв'язок між науками про нормативний розвиток і розвиток дітей, що мають певне відхилення.

Таким чином, проаналізувавши думки сучасних вчених щодо поняття «діти з особливими освітніми потребами», вважаємо, воно є актуальним, сучасним, і в його змісті проголошується рівність прав свободи усіх дітей на здобуття освіти, звертається увага на унікальності дитини. Уведення цього поняття спонукає суспільство брати відповідальність за реалізацію потреб і бути безпосереднім учасником розвитку дитини.

С. Новосоловою [9] детально вивчено практичний аспект навчання дітей з особливими освітніми потребами. Вчена звертає увагу на те, що такі діти в інклюзивному навчанні можуть навчатися за освітніми програмами, однак є потреба у їхній модифікації або адаптації.

Зокрема, адаптація передбачає здійснення допомоги всередині навчання, тобто дитина вивчає той самий матеріал, але потребує певної допомоги, а модифікація – спрощення типової програми (наприклад включення певних тематичних блоків, тем).

О. Гуцалюк, розглядаючи проблему організації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання, висвітлює підходи до розробки індивідуальної навчальної програми на прикладі закладу вищої освіти. Учена розкриває зміст такої програми та зазначає, індивідуальна програма розвитку повинна

створюватися за участі батьків або осіб, що їх замінюють, для того, щоб сформулювати спільні освітні шляхи та підходи в розвитку, навчанні та вихованні дитини з особливими освітніми потребами. Така програма має включати в себе загальні дані про здобувача вищої освіти, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації освітніх матеріалів, а також за необхідністю навчальний план. О. Гуцалюк звертає увагу на те, що за умови модифікації змінюється подача матеріалу на основі його трансформації або рівня складності освітнього завдання, зокрема скорочення змісту навчального матеріалу, редагування індивідуального навчального плану, зміна цілей, задач для особистості дитини, коригування завдань з'ясування змісту, що потрібно засвоїти. Сутність адаптації полягає в тому, що, на відміну від модифікації, не змінюється зміст та складність освітнього завдання. Ученою також наголошено на тому, що індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма створюється педагогами, зокрема з дефектологічною освітою, що безпосередньо пов'язані з освітнім процесом, а також за участі батьків, або осіб, що їх замінюють, та затверджуються керівником закладу вищої освіти. [2, с. 25-26].

Важливою умовою організації інклюзивного освітнього простору є врахування принципу наступності, зокрема взаємозв'язку між дошкільною та шкільною освітою на рівні навчальних технологій, програм, виховного середовища закладів освіти. Співпраця фахівців закладу дошкільної та загальної середньої освіти повинна реалізуватися на основі тісної взаємодії та нести ідеї щодо реалізації ідей інклюзивного середовища. Співробітництво може здійснюватися у різних формах: спільні заходи із батьками, наради за участі вихователів та вчителів, екскурсії до школи, залучення команди супроводу, зокрема батьків, педагогів, психологів, дефектологів, до спільної діяльності.

Для нашої наукової розвідки є важливою думка К. Швець щодо ролі педагога в інклюзивному середовищі. Учений зазначає, що перед сучасним вихователем, вчителем постає важливе завдання організувати, надати консультацію дитині з особливими освітніми потребами. Дослідник наголошує на необхідності змін

системи освіти, що сприяли б виникненню і поширенню великої кількості нових підходів до організації освітнього процесу, способів і шляхів навчання та виховання дітей. Зокрема, здійснюючи навчання дитини з особливими освітніми потребами, є необхідність організації освітнього середовища таким чином, аби забезпечувати реалізацію індивідуального підходу, що дозволяє зробити заклад освіти комфортним як для дітей, так і педагогів [16].

Аналізуючи стан інклюзивної освіти на сьогоdnішньому етапі розвитку, можна стверджувати не тільки про інноваційний процес, що дозволяє здійснювати освітню роботу з дітьми, які мають різні можливості та особливості (цей напрямок позитивно впливає і на розвиток самого освітнього процесу, змінюючи стосунки між усіма його учасниками). Активний процес поширення ідей інклюзивної освіти спонукає також до розробок стратегій та способів психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, а також дозволяє побудувати стосунки всіх учасників освітнього процесу на основі поваги їх прав та особливостей. Все це забезпечує як подальшу гуманізацію освіти, так і формування професійної педагогічної спільноти нового типу: «За офіційними статистичними даними в результаті розвитку інклюзивного навчання за останні п'ять років досягнуто: зростання більше ніж у 6 разів кількості учнів, охоплених інклюзивним навчанням: 2016/2017 н. р. – 4 180 учнів; 2020/2021 н. р. – 25 078 учнів; збільшення кількості асистентів учителя у 8,4 рази: 2016/2017 н. р. – 1 825 асистентів; 2020/2021 н. р. – 17 215 асистентів; зростання кількості інклюзивних класів у 7 разів: 2016/2017 н. р. – 2 715 класів; 2020/2021 н. р. – 18681 класів» [13].

З огляду на реалізацію ідей інклюзивної освіти в Україні, підготовка майбутніх вихователів та вчителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами повинна бути спрямована на розвиток ряду умінь і навичок, а також надання знань щодо спільного навчання та інших аспектів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

І. Садовою висвітлено основні умови становлення професійно-особистісної підготовки педагога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. До них вчена відносить самоаналіз педагога та

особистісну зацікавленість до реалізації ідей інклюзивної освіти; спрямованість на розуміння індивідуальності кожного вихованця, забезпечення диференційного та індивідуального, творчого підходу; здійснення підготовки із врахуванням потреб сучасного інформаційного простору, шляхом ознайомлення із застосуванням комунікаційних технологій, інтернет-ресурсів, модульної побудови процесу формування підготовки, що передбачає переведення здобувачів вищої освіти з пасивного виконавця в активного суб'єкта саморозвитку; залучення здобувачів вищої освіти до науково-дослідної роботи через заохочення до проектної діяльності й участі в міжвузівських олімпіадах; застосування проблемних, інтерактивних, дискусійних, інноваційних методів [12, с. 316].

На думку З. Ленів, до професійних вмінь фахівців інклюзивних шкіл належить якісне оцінювання особливих потреб і можливостей дітей; адаптацію та модифікацію змісту навчальних планів і програм; використання допоміжних освітніх технологій, враховуючи диференційованих методик навчання; планування та здійснення спільної діяльності різнопрофільних фахівців і батьків; використання «індексу інклюзії (здійснення внутрішньошкільного моніторингу) [6, с. 120], [17].

О. Бородіна зазначає, що для реалізації завдань інклюзивної освіти майбутні педагоги повинні володіти достатнім рівнем знань та умінь співпраці з батьками дитини з особливими освітніми потребами або осіб, що їх заміщують, а також високим рівнем умінь комунікації, співпраці, активно взаємодіяти з сім'ями і бути здатним попереджувати конфлікти, зменшувати психологічну відстань між батьками і педагогом [1], [17].

На необхідності оволодінні вмінь працювати з батьками наголошує В. Коваленко. Учена наголошує увагу на тому, що робота педагогів із батьками дітей з особливими освітніми потребами дає позитивний результат не лише для самих дітей, але й для вчителів та батьків, оскільки: батькам надається допомога консультативно-психологічного характеру щодо навчання, виховання і розвитку дитини, її потреби; організаційно-методичну допомогу щодо надання окремих психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять, які вони можуть

у позаурочний час; формування поважливого ставлення до педагога, розуміння цінності і важливості роботи фахівця; подолання суперечностей та непорозумінь [3, с. 49-50].

Отже, працюючи в інклюзивному освітньому просторі майбутній педагог повинен не тільки знати та використовувати методи і форми співпраці з дитиною, що відповідають індивідуальним і психолого-віковим особливостям, а ще будувати освітній процес таким чином, підґрунтям якого є взаємодія дітей і дорослих, орієнтуючись на можливості і інтереси кожної дитини; підтримувати доброзичливе, позитивне ставлення усіх дітей один до одного, зокрема дітей різного віку, задля ефективної взаємодії у різних видах діяльності. Також сучасний педагог повинен активно взаємодіяти з родинами дітей, залучати їх в освітній процес для досягнення високих результатів; бути висококультурною, креативною, толерантною, позитивною та чесною особистістю.

Важливою професійною якістю, якою повинен володіти педагог, працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами, є психологічна стійкість.

Н. Четвіркова зазначає, що для педагогів, які працюють в інклюзивному середовищі, особливо важливою є саме здатність зберігати емоційну стійкість, тому що їхня робота безпосередньо впливає на психо-емоційний стан, оскільки вони щодня знаходяться з особливими дітьми, а для фахівців які не мають відповідних компетентностей щодо роботи з такими дітьми є достатньо складним, вони більш схильні до емоційного вигорання [15, с. 111].

Педагогу, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами, необхідно володіти високою здатністю до регуляції своєї діяльності, бути здатним контролювати себе в стресових ситуаціях, швидко і впевнено реагувати на зміну обставин і швидко приймати рішення. Йому необхідно володіти вміннями, що дозволяють побороти негативні емоції, адаптуватися у складних, несподіваних ситуаціях, мати навички розслаблення, самовладання. Вихователь, вчитель повинен бути емоційно стійким, врівноваженим, уміти попереджувати конфліктні ситуації як між дітьми, так і батьками, а також організувати освітній процес таким чином, аби запобігати

перевтоми та збудження нервової системи дитини.

З огляду на це, під час реалізації освітніх завдань у закладах вищої освіти необхідно приділяти увагу формування навичок саморегуляції та самоконтролю, ознайомлювати із різними методиками знання психоемоційної напруги, тренінгами, вчити здобувачів освіти використовувати їх як у повсякденному житті, так і професійній діяльності. Крім того, сучасний педагог, що взаємодіє з дітьми з особливими освітніми потребами повинен піклуватися про їх нервову систему, оскільки вона є більш вразливою та чутливою. З огляду на це, важливо щоб педагог володів техніками релаксації.

Уміння організувати колектив, залучати всіх дітей до спільної діяльності також є значущими для вчителя або вихователя, що працює в інклюзивному освітньому просторі. У групі або класі, де є дитина з особливими освітніми потребами, дуже гостро постає питання щодо згуртування колективу, оскільки для таких дітей дуже важливо відчувати його частиною, мати друзів, не відчувати себе іншою, гіршою та покинутою. Тому педагог має знати та бути здатним застосовувати методи і прийоми згуртування, володіти високим рівнем емпатії. Разом із тим, не можна виключати значущість саморганізації. Від правильної організації себе залежить як і результат освітньої діяльності, так і здоров'я і дітей, і самого педагога, оскільки надмірне перевантаження, порушення рівноваги між трудовою діяльністю та відпочинком, негативно впливає на організм людини.

А. Яцинік наголошує на тому, що педагогу сучасності необхідно мати високий рівень організаційної культури, що є самостійним особистісним новоутворенням, яке проявляється у педагогічній діяльності шляхом організаційний вплив на роботу всіх учасників розуміння та усвідомлення розвитку особистості, розвитку умінь самоорганізації самоконтролю,самоменеджменту [18, с. 77].

Список використаних джерел

1. Бородіна О. С. Роль вчителя в оптимізації взаємовідносин «педагоги-батьки» в інклюзивному освітньому середовищі / О. С. Бородіна // Педагогіка здоров'я : зб. наук. пр. IV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 210-річчю з дня заснування Харків. нац. пед. ун-ту імені Г.С.

Отже, сьогодні, з огляду на виклики в освіті, значно підвищені вимоги до особистості педагога. Високий професіоналізм, любов до дитини, урахування її інтересів та особливостей – головна умова успішного навчання. Суттєвими є особистісні якості, оскільки чуйність, милосердя, толерантність, доброта та справедливість, високодуховність є визначальними рисами педагогічної професії. З огляду на це, заклади освіти педагогічного спрямування покликані підготувати до роботи не тільки професіонала, висококваліфікованого фахівця, а ще й високоморальну людину, яка розуміє дитину, її індивідуальність, її особливості та потреби.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Питання розвитку інклюзивної освіти в Україні сьогодні є актуальною. Зокрема, одним із напрямів політики в Україні визначено розвиток інклюзивної освіти. Проблема інклюзії досліджено в працях багатьох сучасних науковців. Заслугує на увагу питання організації інклюзивного середовища, оскільки лише тісна співпраця педагогів і батьків дозволить досягти суттєвих результатів у навчанні та вихованні дитини. Вагоме значення в інклюзивній освіті належить саме педагогу, оскільки він допомагає адаптуватись та здобути знання, сприяє розвитку дитини, а також забезпечує взаємозв'язок між батьками, оскільки без плідної співпраці закладу освіти та сім'ї досить складно досягти результату. З огляду на це, перед закладами вищої освіти педагогічного спрямування постає завдання підготувати вчителя, вихователя як розвинену високодуховну особистість, що допомагає навчатись дитині, мотивує батьків до розвитку її вдома; сформувати особистість, яка володіє навичками саморегуляції саморозвитку та здатна до пошуку нових креативних рішень. Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення зарубіжного досвіду щодо ідей інклюзії.

Сковороди. – Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2014. – С. 629.

2. Гуцалюк О. М. Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання: теоретичні аспекти / О. М. Гуцалюк // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі

реалізації конвенції ООН про права інвалідів : матеріали XIV Міжнар. наук-практ. конф. (19–20 листоп. 2014 р., м. Київ). – Київ : Університет «Україна», 2014. – С. 24–25.

3. Коваленко В. Є. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами / В. Є. Коваленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2018. – № 8(322). – С. 47–55.

4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. – Київ : Самміт-Книга, 2009. – 272 с.

5. Крижанівська О. П. Етимологія поняття «діти з особливими потребами» у вітчизняному освітньому просторі / О. О. Каленська, О. П. Крижанівська // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2012. – № 3 (15). – С. 87–91.

6. Ленів З. П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи / З. П. Ленів // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр. НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2014. – № 28. – С. 119–121

7. Малишевська І. А. Актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні [Електронний ресурс] / І. Малишевська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2016. – Вип. 13. – С. 205–211. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2016_13_28I (дата звернення 17.08.2021 р.)

8. Нова українська школа: порадник для вчителя / Н. З. Софій, О. В. Онопрієнко, Ю. М. Найда, М. С. Пристінська, І. О. Большакова (за заг. ред. Н. М. Бібік). – Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.

9. Новосьолова С. Ю. Формування навичок у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) / С. Ю. Новосьолова // Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (08 квіт. 2021 р. м. Тернопіль). – Тернопіль : ТНПУ, 2021. – С. 131–135.

10. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text>. (дата звернення 28.08.2021 р.)

11. Прокопенко А. О. Система багаторівневого навчання майбутніх учителів в Україні / А. О. Прокопенко // Гірська школа Українських Карпат. – 2020. – № 22. – С. 126–128.

12. Садова І. І. Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти [Електронний ресурс] / І. І. Садова // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2015. – Вип. 14. – С. 313–318. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_14_45. (дата звернення 29.08.2021 р.)

13. Статистичні дані [Електронний ресурс] / М-во освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>. (дата звернення 07.12.2021 р.)

14. Харківська А. А. Управління інклюзивною освітою студентів закладів вищої освіти [Електронний ресурс] // А. А. Харківська // Теорія і методика професійної освіти. – 2018. – Вип. 15. – Режим доступу : https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b_f0e14a43cb74479abd3ec4d48f2cd5b4.pdf. (дата звернення 29.08.2021 р.)

15. Четверікова Н. В. Актуальність проблеми збереження емоційної стійкості педагогів в умовах інклюзивної освіти: сучасний вимір [Електронний ресурс] / Н. В. Четверікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2017. – Вип. 3(2). – С. 107–113. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_3%282%29__20. (дата звернення 04.09.2021 р.)

16. Швець К. І. Навчання дітей з особливими освітніми потребами / К. І. Швець // Гуманітарно-педагогічна освіта: здобутки, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (20 листоп. 2021 р., м. Львів). – Львів : Акцент ПП, 2021. – С. 181–182.

17. Шевченко В. М. Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти / В. М. Шевченко // Humanitarium. – 2018. – Vol. 42, iss. 2. – Р. 162–170.

18. Яцинік А. В. Особливості підготовки майбутніх дефектологів в умовах розвитку інклюзивної освіти / А. В. Яцинік // Імідж сучасного педагога. – 2018. – №. 4 (181). – С. 76–79.

References

1. Borodina, OS 2014, 'Rol vchytelia v optymizatsii vzaïmovïdnosyn «pedahohy-batky» v inkluzyvnomu osvïtomu seredovyshechi' [The role of the teacher in the optimization of the relationship "pedagogy-parents" in an inclusive educational environment], Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni HS Skovorody, Kharkiv.
2. Hutsaliuk, OM 2014, 'Orhanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu v umovakh inkluzyvnoho navchannia: teoretychni aspekty' [Organization of educational process in conditions of inclusive education: theoretical aspects] *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei v intehrovanomu osvïtomu seredovyshechi u svitli realizatsii konventsii OON pro prava*, Kyiv, pp. 24-25.
3. Kovalenko, VY. 2018, 'Pidhotovka maibutnikh korektsiinykh pedahohiv do roboty v umovakh inkluzyvnoho navchannia ditei z osoblyvymy osvïtnymy potrebamy' [Future correctional teachers' training for work in the conditions of inclusive education for children with special educational needs] *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*, no. 8 (322), pp. 47-55.
4. Kolupaieva, AA 2009, *Inkluzyvna osvita: realii ta perspektyvy* [Inclusive education: realities and prospects] Sammit-Knyha, Kyiv.
5. Kryzhanivska, OP 2012, 'Etymolohiia poniattia «dity z osoblyvymy potrebamy» u vitchyznianomu osvïtomu prostori' [Etymology of the concept of "children with special needs" in the home educational space] *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universyteta Ukrainy Kyivskiy politekhnichnyi instytut. Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, no. 3 (15), pp. 87-91.
6. Leniv, ZP 2014, 'Osoblyvosti realizatsii inkluzii ta pidhotovky vidpovidnykh fakhivtsiv: problemy, dosvid, perspektyvy' [Features of the implementation of inclusion and training of relevant professionals: the problem, experience, prospects] *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni MP Drahomanova. Serii 19 Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykolohiia*, no. 28, pp. 119-121.
7. Malyshevska, IA 2016, 'Aktualni aspekty vprovadzhenia inkluzyvnoi osvity v Ukraini' [Current aspects of the inclusive education implementation in Ukraine] *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, no. 13, viewed 17 August 2021, <http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2016_13_28I>.
8. Sofii, NZ, Onopriienko, OV, Naida, YuM, Prystinska, MS & Bolshakova, IO 2017, *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [New Ukrainian school: a guide for teachers] Pleiady, Kyiv.
9. Novosolova, SYu 2021, *Formuvannia navychok u ditei z osoblyvymy osvïtnymy potrebamy (OOP)* [Skills development of children with special educational needs (PD)] Ternopilskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet, Ternopil.
10. Verkhovna Rada Ukrainy 2017, *Zakon Ukrainy Pro osvitu vid 05.09.2017 roku no. 2145-VIII* [About education] viewed 10 August 2020, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text>>.
11. Prokopenko, AO 2020, 'Systema bahatorivnevoho navchannia maibutnikh uchyteliv v Ukraini' [The system of multilevel training of future teachers in Ukraine], *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat*, no. 22, pp. 126-128.
12. Sadova, II 2015, 'Osoblyvosti pidhotovky maibutnoho vchytelia do navchannia ditei z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkluzyvnoi osvity' [Features of the future teacher's preparation for teaching children with special needs in inclusive education] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, no. 14, viewed 17 August 2021, <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_14_45>.
13. Ministerstvo osvity i nauky 2021, *Statystychni dani* [Statistics. Ministry of Education and Science] viewed 07 December 2020, <<https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>>.
14. Kharkivska, AA 2018, 'Upravlinnia inkluzyvnoiu osvitoiu studentiv zakladiv vyshchoi osvity' [Management of inclusive education of university students] *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity*, no. 15, viewed 29 August 2021, <https://docs.wixstatic.com/ugd/2f377b_f0e14a43cb74479abd3ec4d48f2cd5b4>.
15. Chetverikova, NV 2017, 'Aktualnist problemy zberezhenia emotsiinoi stiikosti pedahohiv v umovakh inkluzyvnoi osvity: suchasnyi vymir' [Relevance of the problem of preserving the teachers' emotional stability in inclusive education: modern dimension] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii Psykolohichni nauky*, no. 3 (2), viewed 04 September 2021, <

http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_3%282%29__20>.

16. Shvets, KI 2021, *Navchannia ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy* [Education of children with special educational needs] Lviv.

17. Shevchenko, VM 2018, 'Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do roboty v umovakh inkluzyvnoi osvity' [Training of future teachers

to work in an inclusive education] *Humanitarium*, vol. 42, iss. 2, pp. 162-170.

18. Iatsynik, AV 2018, 'Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh defektolohiv v umovakh rozvytku inkluzyvnoi osvity' [Features of future defectologists' training in the conditions of inclusive education education] *Imidzh suchasnoho pedahoha*, no. 181, pp. 76-79.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2021р.